

Poř. č. 3/2003

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice výkladu § 12a odst. 2 a odst. 4 zákona o státním zastupitelství ve spojení s § 30 odst. 1 trestního řádu v případě, kdy vedoucí státní zástupce vystupoval v téže věci v minulosti jako obhájce obviněného

I. Pokud vedoucí státní zástupce státního zastupitelství příslušného k výkonu dohledu vystupoval v konkrétní trestní věci jako obhájce obviněného, zakládá zpravidla tento vztah mezi ním jako advokátem a obviněným jako jeho klientem důvod pro jeho vyloučení z vykonávání úkonů dohledu v trestním řízení podle § 12a odst. 4 zákona o státním zastupitelství ve spojení s § 12a odst. 2 zákona o státním zastupitelství, z důvodů uvedených v § 30 odst. 1 trestního řádu, pro jeho poměr k věci, v níž má státní zastupitelství, jehož je vedoucím, vykonávat dohled.

II. Podkladem pro případné vydání rozhodnutí o odnětí věci tomuto státnímu zastupitelství a její přikázání jinému státnímu zastupitelství podle § 12a odst. 5 zákona o státním zastupitelství je rozhodnutí vedoucího státního zástupce, které učiní z důvodů uvedených v § 30 odst. 1 trestního řádu postupem podle § 31 odst. 1 trestního řádu, za použití § 12a odst. 2 a odst. 4 zákona o státním zastupitelství.

III. Forma rozhodnutí, jímž vedoucí státní zástupce deklaruje důvody svého vyloučení z vykonávání úkonů v konkrétní věci, je dána procesními (případně i hmotněprávními) předpisy, jimiž je upraven výkon působnosti uvedeného státního zastupitelství v takové věci.¹

Vrchní státní zastupitelství v Praze se obrátilo na Nejvyšší státní zastupitelství ve věci výkladu ustanovení § 12a odst. 2 a odst. 4 zákona o státním zastupitelství (dále jen „zákon“), s podnětem k vydání stanoviska ke sjednocení výkladu zákonů a

¹ Forma následného rozhodnutí nadřízeného státního zastupitelství o odnětí a přikázání věci je upravena přímo zákonem, a to v ustanovení § 12a odst. 5 zákona o státním zastupitelství - rozhoduje se usnesením. Rozhodne-li nadřízené státní zastupitelství o tom, že se taková věc státnímu zastupitelství, jež namítlo podjatost, *neodnímá*, učiní tak rovněž usnesením (srov. vzor č. 9 - usnesení o tom, že věc se nižšímu státnímu zastupitelství neodnímá, v příloze pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce poř. č. 7/2001, jímž se upravují podrobnosti vyhotovování obžalob, návrhů na potrestání, ostatních návrhů soudu, jiných rozhodnutí a opatření v trestních věcech státními zástupci).

jiných právních předpisů při výkonu působnosti státního zastupitelství, jež by mělo podle jeho názoru vyslovit názor, že skutečnost, že vedoucí státní zástupce státního zastupitelství příslušného k výkonu dohledu vystupoval v trestní věci jako obhájce obviněného, zakládá důvod pro jeho vyloučení (§ 30 odst. 1 tr. ř.) a tudíž pro rozhodnutí o odnětí věci tomuto státnímu zastupitelství a její přikázání jinému státnímu zastupitelství podle § 12a odst. 2, 4 zákona.

Poukázalo v této souvislosti na dopis ze dne 10. 3. 2003, sp. zn. II VZt 443/2000, jímž náměstek vrchního státního zástupce v Praze předložil náměstkovi nejvyšší státní zástupkyně návrh na rozhodnutí podle § 12a odst. 4 zákona, o odnětí trestní věci obv. JUDr. Ing. J. K. a spol. (vedené u NSZ v Brně pod sp. zn. 3 NZt 40/2000) Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze a jejím přikázání k dalšímu výkonu dohledu a rozhodování o opravných prostředcích Vrchnímu státnímu zastupitelství v Olomouci.

Uvedená věc byla Nejvyššímu státnímu zastupitelství předložena s návrhem na delegaci již dne 13. 2. 2002, poté, co přešla do věcné příslušnosti Městského státního zastupitelství v Praze k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním z důvodu, že proti obviněným je vedeno trestní stíhání též pro trestný čin porušování závazných pravidel hospodářského styku podle § 127 odst. 1 tr. zák. v souvislosti s žádostí tohoto státního zastupitelství o zaujetí právního stanoviska, zda jednání obviněných naplňuje zákonné znaky tohoto trestného činu. Vrchní státní zástupce v Praze JUDr. J. K. před výkonem dohledových oprávnění zdejšího státního zastupitelství v záznamu ze dne 11. 2. 2002 uvedl, že jsou u něj dány důvody vyloučení z projednávání věci z důvodu, že v době od 20. 5. 2000 do 31. 12. 2000 působil jako obhájce jednoho z obviněných, člena představenstva Komerční banky Ing. M., přičemž tato skutečnost u něj může ve smyslu § 30 odst. 1 tr. ř. odůvodnit pochybnosti, že pro poměr k tomuto obviněnému nemůže ve věci nestranně rozhodovat.

Návrh na delegaci nebyl akceptován a Nejvyšší státní zastupitelství přípisem ředitelky odboru trestního řízení sp. zn. 3 NZt 40/2000 ze dne 7. 3. 2002 sdělilo, že neshledalo důvody pro postup dle § 12a zákona, neboť vyloučení z vykonávání úkonů trestního řízení stojí na zásadě, že zmíněné důvody mohou být výsledkem jen osobního vztahu konkrétního státního zástupce k určitým osobám na trestním řízení zúčastněným. Samotná skutečnost, že vedoucí státní zástupce byl v minulosti po dobu několika měsíců obhájcem jednoho z obviněných k takovému postupu není dostačující. Na podporu svého stanoviska odkázalo na usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Nd 42/99.

Stanovisko v této fázi VSZ v Praze nezaujalo a doporučilo provést ještě doplňující skutková zjištění. Poté po opětovném posouzení věci z hlediska dalšího postupu byl učiněn závěr, že zaujetí stanoviska požadovaného Městským státním zastupitelstvím v Praze má ve věci procesní i hmotněprávní důsledky, neboť má vliv na určení věcné příslušnosti k výkonu dozoru, a tedy i k výkonu dohledu, ale také na vymezení rozsahu trestní odpovědnosti obviněných.

Podstatou sporného problému je otázka vlivu poměru vrchního státního zástupce v Praze, založeného ve vztahu k dané věci na tom, že jako obhájce zastupoval v trestním řízení jednoho z obviněných. To podle VSZ v Praze může reálně vyvolávat pochybnosti o nestrannosti postupu Vrchního státního zastupitelství v Praze při výkonu dohledu a případném rozhodování o opravných prostředcích v dané věci ve smyslu ustanovení § 30 odst. 1 tr. ř., jakož i ustanovení § 24 zákona.

VSZ v Praze odůvodňuje své odlišné stanovisko od stanoviska odboru trestního řízení NSZ tím, že:

- důvody vyloučení ve smyslu ustanovení § 12a zákona nemusí být výsledkem jen osobního vztahu konkrétního státního zástupce k určitým osobám na trestním řízení zúčastněným; z hlediska obsahu a smyslu ustanovení § 12a odst. 4 zákona nejen příbuzenský, přátelský (nepřátelský) nebo jiný obdobný vztah státního zástupce k osobě zúčastněné v trestním řízení, ale i poměr k věci jsou způsobilé zpochybnit nestrannost postupu státního zástupce,
- ustanovení § 12a odst. 4 zákona předpokládá při rozhodování o odnětí a přikázání věci postup obdobný ustanovení § 12a odst. 2 zákona. Podle § 12a odst. 4 zákona se věc odnímá a přikazuje jinému státnímu zastupitelství nejen k výkonu dohledu, ale též k rozhodování o opravných prostředcích; v trestní věci je rozhodnutí státního zástupce o opravném prostředku úkonem trestního řízení, důvody vyloučení v trestním řízení upravuje ustanovení § 30 tr. ř.; z toho logicky vyplývá, že při rozhodování o odnětí a přikázání věci podle § 12a odst. 4 zákona je třeba přihlížet k důvodům uvedeným v ustanovení § 30 odst. 1 tr. ř., k nimž patří poměr k osobě i k věci; opačný výklad tohoto ustanovení by vedl k tomu, že při aplikaci ustanovení § 12a odst. 4 zákona by byl uplatňován odlišný režim rozhodování jednak pro výkon dohledu, jednak pro rozhodování o opravných prostředcích, což zřejmě nebylo cílem novelizované právní úpravy,
- důvod vyloučení vedoucího státního zástupce pro poměr k věci, v níž předtím působil jako obhájce obviněného, má i věcný podklad - vztah mezi obhájcem a obviněným jako klientem je specifický profesní vztah, který je založen na vzájemné důvěře; obhájce je povinen postupovat vždy v zájmu svého klienta a je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se od něj dověděl; v případě smluvní obhajoby poskytuje obviněný obhájci za právní služby finanční odměnu; i po zániku mandátní smlouvy je obhájce vázán povinností mlčenlivosti; tyto skutečnosti na jedné straně mohou ovlivňovat vnitřní vztah státního zástupce k věci i k osobě obviněného, kterého dříve v projednávané věci zastupoval jako obhájce, a na druhé straně ve vztahu k veřejnosti zpochybňovat objektivitu a nestrannost jeho postupu a rozhodování; jde o vztah, který je svou povahou srovnatelný se vztahy, které judikatura považuje za důvody vyloučení z vykonávání úkonů trestního řízení podle § 30 odst. 1 tr. ř.,
- tento názor lze podpořit i rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Nd 42/99, v němž Nejvyšší soud ČR (na str. 3 tohoto rozhodnutí) konstatuje, že případem zcela evidentního vztahu podle § 30 odst. 1 tr. ř. je případ, kdy by se měl účastnit hlavního líčení státní zástupce, který je příbuzným obžalovaného nebo který byl jeho obhájcem v přípravném řízení a poté se stal státním zástupcem.

VSZ v Praze dále citovalo dva konkrétní případy, kdy bylo podle jeho názoru v obdobných věcech rozhodnuto Nejvyšším státním zastupitelstvím zcela opačně.²

² V prvním z nich poukázalo na to, že dne 16.1.2003 podalo Vrchní státní zastupitelství v Praze Nejvyššímu státnímu zastupitelství návrh na odnětí věci obv. G. K. vedené pod sp. zn. 1 VZz 605/2001 Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze a její přikázání k dalšímu řízení Vrchnímu státnímu zastupitelství v Olomouci. V této věci podnětem ze dne 9.4.2001 požádal obv. G. K. o přezkoumání

trestní věci vedené proti němu u Obvodního soudu pro Prahu 1 pod sp. zn. 4 T 170/97 a následně Nt 261/99. Návrh byl odůvodněn tím, že obhájcem obviněného v této věci byl až do jejího pravomocného skončení JUDr. J. K., který je v současné době vrchním státním zástupcem v Praze. S odkazem na ustanovení § 12a odst. 2 zákona, podle něhož nejbližší vyšší státní zastupitelství rozhoduje o odnětí a přikázání věci jinému státnímu zastupitelství, jestliže vedoucí státní zástupce dotčeného nižšího státního zastupitelství je podle předpisů upravujících řízení vyloučen z projednávání věci, nestanoví-li tento zákon jinak, byly shledány důvody pro to, aby tato věc byla zdejšímu státnímu zastupitelství odňata a k dalšímu řízení přikázána Vrchnímu státnímu zastupitelství v Olomouci. Nejvyšší státní zastupitelství rozhodlo o tomto návrhu usnesením ze dne 19.2.2003, sp. zn. 3 NZn 31/2003 tak, že podle § 12a odst. 2 zákona se uvedená věc Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze neodnímá s tím, že toto státní zastupitelství je i nadále místně příslušné k dalšímu řízení podle § 389a tr. ř. V odůvodnění tohoto rozhodnutí se vychází z toho, že možnost delegace trestní věci v rámci soustavy státního zastupitelství podle § 12a odst. 2 zákona je oproti úpravě týkající se soudu, kde zákon v ustanovení § 25 tr. ř. hovoří o důležitých důvodech, zúžena odkazem na předpisy upravující řízení, tzn. na ustanovení § 30 tr. ř. Toto ustanovení stojí na zásadě, že zmíněné důvody mohou být výsledkem jen osobního vztahu konkrétního soudce, státního zástupce, vyšetřovatele či státního orgánu k určitým osobám na trestním řízení zúčastněným nebo k věci samotné, anebo výsledkem jejich osobního podílu na rozhodování v předchozích stádiích trestního řízení. Nelze proto rozhodnout o vyloučení příslušného státního orgánu jako celku s výjimkou uvedenou právě ve speciálním ustanovení § 12a odst. 2 zákona. Za rozhodující v daném případě bylo považováno jednak stadium řízení s přihlédnutím k možnostem vedoucího státního zástupce výkon oprávnění podle § 389a a § 274 tr. ř. ovlivnit, jednak zhodnocení vztahu mezi obviněným a vedoucím státním zástupcem, který byl do doby pravomocného rozhodnutí ve věci jeho obhájcem. V tomto směru bylo zdůrazněno, že rozhodnutí o tom, zda bude podána stížnost pro porušení zákona podle § 266 a násl. tr. ř., je v rukou ministra spravedlnosti a v případě podání této stížnosti se veřejného zasedání u Nejvyššího soudu České republiky účastní státní zástupce činný u Nejvyššího státního zastupitelství České republiky. Obhájce obviněného, nyní vedoucí státní zástupce státního zastupitelství příslušného k šetření podle § 389a tr. ř., je vázán povinností mlčenlivosti. Navíc v posuzovaném případě nedošlo k rozhodnutí podle § 30 tr. ř., které je předpokladem dalšího rozhodování o odnětí a přikázání věci, když za takové rozhodnutí nelze považovat pouhý přepis s návrhem na delegaci.

U druhého uvedlo, že dne 13.1.2003 podalo Vrchní státní zastupitelství v Praze Nejvyššímu státnímu zastupitelství návrh na odnětí věci obv. M. Ch. vedené pod sp. zn. IV/1 GPt 950/92 Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze a její přikázání k dalšímu řízení Vrchnímu státnímu zastupitelství v Olomouci. Návrh byl odůvodněn tím, že obhájcem obviněné v této věci byl v minulosti JUDr. J. K., který je v současné době vrchním státním zástupcem v Praze. Podle jeho vyjádření založeného v dohledovém spise během mnohaleté obhajoby poznal obviněnou i z lidského hlediska a nemohl by v rámci výkonu dohledu a rozhodování o podané stížnosti na průtahy při plnění úkolů státního zastupitelství podle § 16b zákona nestranně rozhodnout. Byly proto shledány důvody pro postup podle § 12a odst. 4 zákona, podle kterého se v případech vyloučení vedoucího státního zástupce státního zastupitelství, které ve věci vykonává dohled nebo rozhoduje o opravných prostředcích, postupuje podle § 12a odst. 2 citovaného zákona. Nejvyšší státní zastupitelství rozhodlo o tomto návrhu usnesením ze dne 27.1.2003, sp. zn. 1 NZt 5/2003 tak, že podle § 12a odst. 2, 4 zákona se uvedená věc odnímá Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze a k dalšímu výkonu dohledu, jakož i k činění všech opatření nebo rozhodnutí, k nimž by bylo Vrchní státní zastupitelství v Praze příslušné, se věc přikazuje Vrchnímu státnímu zastupitelství v Olomouci, neboť se jedná o případ, kdy je vedoucí státní zástupce Vrchního státního zastupitelství v Praze z vykonávání těchto úkonů vyloučen. V odůvodnění tohoto rozhodnutí se vychází z toho, že z vyjádření JUDr. K. je patrné, že pro jeho konkrétní osobní vztah k obviněné mohou vzniknout pochybnosti o tom, zda výkon dohledu nebo vyřizování stížnosti podle § 16b zákona budou konány nestranně ve smyslu ustanovení § 24 zákona. Uvedený vedoucí státní zástupce státního zastupitelství, které ve věci dosud vykonávalo dohled, je proto vyloučen a je tudíž namísto rozhodnout o odnětí věci jeho státnímu zastupitelství a jejím přikázání jinému státnímu zastupitelství. Obdobně by byl vedoucí státní zástupce vyloučen i z rozhodování o stížnosti na průtahy podle § 16b zákona. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci, jemuž byla věc přikázána, bude vykonávat dohled nebo rozhodovat o opravných prostředcích, jak je uvedeno v § 12 odst. 4 zákona a za užití analogie bude vrchní státní zástupce v Olomouci příslušný i k vyřizování stížností podle § 16b zákona. Navíc Vrchní státní zastupitelství v Olomouci bude příslušné rovněž v případech, které by nebylo možno podřadit ani pod výkon dohledu ani pod rozhodování o stížnostech, tedy zejména v řízení podle trestního řádu.

Jak vyplývá z dotčených ustanovení zákona, jde tu o posouzení několika vzájemně se doplňujících problémů, zejména:

- zda se úprava, uvedená v § 12a odst. 2 zákona, která výslovně ohledně rozhodování o odnětí a přikázání věci odkazuje na předpisy o řízení vztahuje též na výkon dohledu, prováděný vyšším státním zastupitelstvím a v jakém rozsahu,
- zda obdobná aplikace těchto ustanovení ve smyslu § 12a odst. 4 zákona znamená stejné či odlišné důvody pro vyloučení z výkonu dohledu,
- zda v případě výkonu dohledu se uplatní zásada, že je-li vyloučen vedoucí státní zástupce státního zastupitelství, je tím vyloučeno i státní zastupitelství jako celek, tedy jinak řečeno všichni jemu služebně podřízení státní zástupci,
- zda existuje jiné legitimní (a legální) řešení, které by v daném případě dovolilo, aby vedoucí státní zástupce se „vyloučil“ z řízení nikoli formálně, ale fakticky – např. tak, že své rozhodovací pravomoci, které by jinak měl v dané věci uplatnit – přenesl na jiného jemu podřízeného státního zástupce,
- zda důvody pro toto vyloučení jsou stejné (či odlišné a v tom případě v čem) pro různé oblasti výkonu působnosti, jež jsou státnímu zastupitelství svěřeny (nemusí jít tedy výlučně jen o oprávnění vykonávat dohled),
- zda podkladem pro rozhodnutí o odnětí a přikázání věci může být pouhé sdělení či jinak než v usnesení vyjádřené stanovisko takového vedoucího státního zástupce nebo zda tak musí učinit vždy usnesením.

I.

Základem pro posouzení tohoto problému je výklad pojmu uvedeného v § 12a odst. 2 zákona „*je podle předpisů upravujících řízení vyloučen z projednávání věci*“. Předpisem, na který tu zákon odkazuje (a činí tu výjimku jen tam, kde sám stanoví jinak), může být jakýkoli předpis, který upravuje řízení ve věcech, v nichž státní zastupitelství vykonává svoji působnost, přičemž se tu má nesporně na mysli úprava řízení ve vztahu k působnosti státního zástupce, nikoli úprava řízení obecně.³ Tento předpis ovšem sám o sobě nemusí výslovně otázku vyloučení z důvodu podjatosti, tedy ohrožení objektivnosti rozhodování státního zástupce ve zcela konkrétní věci, řešit (viz typicky právě předpisy z oblasti netrestní působnosti státního zastupitelství

³ Zatímco v trestním řízení se zdá být tato situace jasná, protože ustanovení § 30 tr. ř. se vztahuje výslovně i na státního zástupce, v jiných oblastech výkonu působnosti, zvláště pak v oblasti netrestní už tomu tak být nemusí. Srov. např. znění § 35 odst. 1 o.s.ř. pojednávajícího o účasti státního zastupitelství v občanském soudním řízení. Zatímco odstavec 1 tohoto ustanovení vyjmenovává druhově řízení, do nichž může státní zastupitelství vstoupit, aniž by jakkoli blíže objasňovalo účel účasti státního zástupce v takovém řízení, v odst. 3 se hovoří o tom, že „Ve věcech uvedených v odstavci 1 písm. b) až d) může státní zastupitelství podat ve veřejném zájmu návrh na zahájení řízení, nebylo-li zahájeno podle § 81 odst. 1 a 2 nebo na návrh jiného navrhovatele.“ Jde tu o kompetenci podat návrh na zahájení řízení o uložení výchovného opatření podle § 43 odst. 1 a 2 zákona o rodině, nařízení ústavní výchovy a prodloužení ústavní výchovy a o pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti. Jako by tu náhle zákon odlišoval kompetence ke vstupu do řízení od kompetencí podat návrh na zahájení řízení v některých věcech z těchto vypočtených s odůvodněním, že tu jde – *na rozdíl od prvně uvedených* - o postup **ve veřejném zájmu**. To je ovšem jen zavádějící formulace, protože i vstup do řízení musí být odůvodněn veřejným zájmem, jehož je státní zástupce nositelem – srov. k tomu hned § 1 odst. 1 zákona: „Zřizuje se státní zastupitelství jako soustava úřadů státu, určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu ve věcech svěřených zákonem do působnosti státního zastupitelství.“ .

včetně jeho dozorových funkcí v ústavech a zařízeních, v nichž je vykonávána detence. To ale neznamená, že by tam důvod pro vyloučení konkrétního státního zástupce z projednávání (jinak též řečeno *vyřizování*) konkrétní věci nemohl nastat.

Je obecným a nezpochybnitelným principem výkonu působnosti a pravomoci státního zastupitelství a jednotlivých státních zástupců, že musí postupovat objektivně. Slovy zákona řečeno: ***Svoji působnost vykonává nestranně, respektuje a chrání přitom lidskou důstojnost, rovnost všech před zákonem a dbá na ochranu základních lidských práv a svobod*** (§ 2 odst. 2 zákona). Jde o ***jednu ze základních podmínek řádného výkonu působnosti státního zastupitelství***. Pro konkrétního státního zástupce je tento princip rozveden ještě v ustanovení § 24 odst. 1 zákona (o základních povinnostech státních zástupců), podle něhož ***státní zástupce je při výkonu své funkce povinen odpovědně plnit své úkoly a respektovat přitom zásady, které zákon pro činnost státního zastupitelství stanoví; zejména je povinen postupovat svědomitě, odpovědně, nestranně, spravedlivě a bez zbytečných průtahů. Jakýkoli vnější zásah nebo jiný vliv, jehož důsledkem by mohlo být porušení některé z těchto povinností, musí odmítnout***.

Jak je patrné, takto zdůrazňovaný princip nestrannosti, spravedlivého rozhodování a objektivního postupu je obecným principem, z něhož pak vychází nutnost odmítnout *ex lege* jako nepřijatelné takové postupy, kde by postup státního zástupce při výkonu jeho působnosti mohl být důvodně zpochybněn s ohledem na jeho možnou podjatost pro poměr k osobám, jichž se jeho rozhodování týká, či k věci, v níž rozhoduje.

Pokud jde o výkon *dohledu v trestním řízení*, je tu procesní normou, která se aplikuje na rozhodování o podjatosti státního zástupce v posuzovaném případě, ustanovení § 30 odst. 1 tr. ř. Toto ustanovení vcelku jednoznačně stanoví hranice, v nichž může orgán trestního řízení (včetně státního zástupce) vykonávat úkony, aniž by byly zpochybněny pro jeho neobjektivnost.

Pokud jde o státního zástupce, v trestním řízení nezáleží v zásadě na tom, zda má vykonávat tyto úkony v rámci dozoru v přípravném řízení, v rámci instanční působnosti nebo při dohledu nad činností státního zástupce nejbližší nižšího stupně či v rámci dohledu nad činností podřízeného pracovníka z titulu funkce nadřízeného vedoucího státního zástupce, jak o tom hovoří § 12e zákona. V tomto směru v několika různých souvislostech (a to naprosto protichůdných) citované rozhodnutí NS ČR sp. zn. 5 Nd 42/99 ze dne 11. 2. 1999 nelze považovat za nezpochybnitelné, pokud se zabývá důvody vyloučení státního zástupce z vykonávání úkonů trestního řízení ve stadiu řízení po podání obžaloby, neboť redukuje jeho postavení na postavení pouhé strany řízení a zcela pomíjí skutečnost, že státní zástupce i v tomto stadiu řízení stále zůstává ochráncem veřejného zájmu, a je pro ten účel vybaven i daleko širšími oprávněními než obviněný, jakož i odpovědností za jejich uplatňování.⁴

⁴ Výroková část tohoto rozhodnutí zní: „I. Skutečnost, že někteří soudci soudu, kteří nejsou totožní se soudci, kterým je věc přidělena mají osobní vztahy k obviněnému nejsou důležitým důvodem, který by odůvodňoval odnětí trestní věci a přikázání jinému soudu podle § 25 tr. ř.

II. Důvodem k postupu podle § 25 tr. ř. nemůže být ani skutečnost, že po podání obžaloby se jeden z obhájců obviněného stal vedoucím státního zastupitelství vyššího stupně, než je státní zastupitelství, které ve věci vykonávalo dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení a jehož státní zástupce bude u hlavního líčení intervenovat.

III. Ustanovení § 30 tr. řádu o důvodech vyloučení z vykonávání úkonů trestního řízení stojí na zásadě, že zmíněné důvody mohou být výsledkem jen osobního vztahu konkrétního soudce, státního zástupce, vyšetřovatele či policejního orgánu k určitým osobám na trestním řízení

Citované rozhodnutí Nejvyššího soudu se tu dopouští zejména dvojího zjednodušení:

1. redukuje oproti existujícímu skutečnému právnímu stavu postavení státního zástupce na postavení pouhé strany v řízení bez práv, která by mohla jakkoli zásadním způsobem ovlivnit výsledné rozhodnutí soudu,⁵
2. bez bližšího podrobnějšího zdůvodnění zjednodušuje vztah státního zástupce k jeho úřadu, jde-li o podjatost samotného vedoucího státního zástupce.⁶

Má-li být problém vyřešen v samotném základu, je třeba nejprve konstatovat, že ona věta uvedená v § 12a odst. 2 zákona ve znění „je podle předpisů upravujících

zúčastněným nebo k věci samotné, anebo výsledkem jeho osobního podílu na rozhodování v předchozích stádiích trestního řízení.“

Z odůvodnění lze citovat k tomuto problému zejména: „Podle názoru Nejvyššího soudu není důvodem k odnětí předmětné věci krajskému soudu a k jejímu přikázání jinému soudu ani skutečnost, že obhájce obviněného se stal vedoucím státního zastupitelství vyššího stupně než je státní zastupitelství jež podalo obžalobu. V této souvislosti je třeba především zdůraznit, že než došlo k uvedené změně, byla na obviněné Ing. M. H. a spol. podána obžaloba a jejich trestní věc se nyní nachází ve stadiu řízení před soudem (§ 180 a násl. tr. řádu). Vzhledem k tomu, jak vyplývá i z dosavadní soudní praxe, musí být postup podle § 25 tr. řádu opřen především o důvody a skutečnosti, které ve svém souhrnu brání příslušnému soudu projednat a rozhodnout věc za dodržení všech v úvahu přicházejících zásad trestního řízení (§ 2 tr. řádu), jež se mohou lépe uplatnit právě u soudu, jemuž má být věc přikázána. Přitom zde nelze vycházet jen z jednoho hlediska či okolnosti, ale je třeba posuzovat je ve všech vzájemných souvislostech. Postupem podle § 25 tr. řádu se mění místní příslušnost soudu a důvody k tomu vedoucí se tedy musí týkat právě a především soudu. Může jít např. o již zmíněný případ vyloučení všech soudců příslušného soudu z rozhodování, dále o zajištění společného řízení na základě dvou obžalob podaných na téhož obviněného, o podání obžaloby pro trestný čin spáchaný vůči soudci příslušného soudu, o příbuzenský nebo jiný blízký osobní vztah obžalovaného k soudci nebo jinému pracovníku příslušného soudu a konečně hlediskem může být i rychlost a hospodárnost soudního řízení. Kromě toho je v projednávané věci podstatné, že po podání obžaloby má státní zástupce v řízení před soudem postavení strany (§ 12 odst.6 tr. řádu) a mimo zpětvzetí obžaloby (§ 182 tr. řádu) nemůže vykonávat žádná jiná práva, která by nemohla uplatňovat i jiná strana, včetně obviněného (zejména právo podávat návrhy a opravné prostředky, vyjadřovat se k důkazům, provést výslech svědka u hlavního líčení, atd.). V této fázi řízení pak zejména nemůže činit státní zástupce žádná rozhodnutí či úkony, které by mohly být podkladem pro rozhodnutí, tak, aby na jejich zákonnost měla negativní vliv případná podjatost státního zástupce nebo jiná skutečnost, pro kterou by mohl být vyloučen v přípravném řízení podle § 30 odst.1, 3 tr. řádu. Vzhledem k tomu rozhodování o vyloučení státního zástupce ve stadiu řízení před soudem zpravidla nepřichází v úvahu, neboť by to mohlo znamenat zásah do principu rovnosti stran, nepůjde-li o případy zcela evidentního vztahu podle § 30 odst. 1 tr. řádu (pokud by se např. měl účastnit hlavního líčení státní zástupce, který je příbuzným obžalovaného nebo který byl jeho obhájcem v přípravném řízení a poté se stal státním zástupcem). Zajištění účasti nepodjatého státního zástupce u hlavního líčení je však zcela záležitostí státního zastupitelství, a tedy ani touto skutečností samotnou nelze odůvodňovat změnu místní příslušnosti soudu. Nejvyšší soud dále zdůrazňuje, že ustanovení § 30 tr. řádu o důvodech vyloučení z vykonávání úkonů trestního řízení stojí na zásadě, že zmíněné důvody mohou být výsledkem jen osobního vztahu konkrétního soudce, státního zástupce, vyšetřovatele či policejního orgánu k určitým osobám na trestním řízení zúčastněným nebo k věci samotné, anebo výsledkem jeho osobního podílu na rozhodování v předchozích stádiích trestního řízení. Nelze proto rozhodovat bez dalšího o vyloučení příslušného státního orgánu jako celku, např. celého soudu, státního zastupitelství, atd.

⁵ A pomíjí tak jeho oprávnění podat odvolání či dovolání v neprospěch obžalovaného, vzít obžalobu zpět, byť k účinnému zpětvzetí v tomto stadiu bylo třeba souhlasu obžalovaného, vyvozovat další důsledky trestněprávní povahy z průběhu hlavního líčení - např. ohledně lživé výpovědi svědků (tr. čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 175 tr. zák.), lživé a osočující výpovědi samotného obžalovaného, pokud by zakládala podezření z tr. činu křivého obvinění podle § 174 tr. zák., jeho chování vůči soudu z hlediska možnosti uplatnění trestní represe podle ustanovení o tr. činu pohrdání soudem podle § 169b tr. zák., atd.

⁶ Pomíjí zcela ustanovení § 12e zákona o „vnitřním“ dohledu v rámci téhož státního zastupitelství.

řízení vyloučen z projednávání věci“ u vedoucího státního zástupce příslušného státního zastupitelství obecně znamená, že pokud je vyloučen on sám z projednávání věci podle příslušné zákonné procesní úpravy, je tím vyloučen i státní zastupitelství, jehož je vedoucím, jako takové. Je tím vyloučen i kterýkoli z jemu podřízených státních zástupců, a to právě pro vztah nadřízenosti a podřízenosti, který se uplatňuje v rámci vztahů vnitřního dohledu podle § 12e zákona. Nelze totiž pochybovat vůbec o tom, že pokud je vedoucí státní zástupce nadán z titulu této své funkce pravomocí ingerovat do konkrétní trestní věci,⁷ v případě jeho podjatosti jsou vždy dány pochybnosti o objektivnosti (nestrannosti) rozhodování jemu podřízeného státního zástupce. Nehledě na to, že taková pochybnost by byla okamžitě důvodem pro vyloučení celého státního zastupitelství v momentě, kdy by měl jakkoli do vyřizování konkrétní věci skutečně sám zasáhnout. A protože tu zákon nestojí na skutečné schopnosti rozhodujícího (dotčeného) státního zástupce objektivně rozhodnout bez ohledu na jakékoli vlivy včetně osobních vztahu různě blízkého charakteru, jež udržuje z jakéhokoli důvodu s osobami zúčastněnými na trestním řízení v dané konkrétní věci, ale naopak na principu **odůvodněného předpokladu, že by objektivním nemusel být,**⁸ nelze v daném případě s posouzením případné nepodjatosti vedoucího státního zástupce vyčkávat až na okamžik, kdy bude muset konkrétně do dané věci v rámci své pravomoci zasáhnout, ale je třeba - ovšem znovu nutno zdůraznit, že za situace, kdy je dán odůvodněný předpoklad, že nebude objektivním a nestranným při vyřizování této konkrétní věci - předem vyloučit, že se tak vůbec stane.

Obecně lze tedy k této otázce konstatovat, že pokud je vedoucí státní zástupce vyloučen z vykonávání úkonů trestního (a nejen trestního) řízení v konkrétní věci, je z vykonávání úkonů v téže věci vyloučeno i státní zastupitelství, jehož je vedoucím, aniž záleží na tom, zda jde o výkon působnosti, spočívající v dozoru, dohledu či instanční působnosti.

Tento závěr platí nejen pro výkon dozoru nebo instanční působnosti,⁹ platí i pro výkon dohledu. Výkon dohledu jako druh kontrolní činnosti, jíž nezpochybnitelně je, nutno chápat jako nedílnou součást výkonu působnosti státního zastupitelství.¹⁰ Je to výkon působnosti, která doplňuje „základní“ působnost každého státního zastupitelství v rozsahu jemu svěřené kompetence v tom směru, že nadřízené (tzn. nejbližší vyšší) státní zastupitelství podle § 12d zákona vyvíjí kontrolní činnost i v konkrétních věcech a může dávat nižšímu (podřízenému) státnímu zastupitelství pokyny v konkrétních věcech, které jsou zásadně závazné. Disponuje samozřejmě i oprávněním atrakce.¹¹ Přitom výkon tohoto oprávnění směřuje ke stejnému cíli –

⁷ Byť jsou pro to stanoveny zákonné limity. Ale tady je si třeba uvědomit, že ustanovení zakazující, aby ve věci konal úkony orgán vyloučený z důvodů podjatosti, má bránit právě možnému mimoprávnímu postupu takto vyloučeného orgánu, kterému v tom nelze v podstatě jiným způsobem než jeho preventivním vyloučením z vykonávání úkonů příslušného řízení, reálně zabránit.

⁸ V tom smyslu, že se tu nepředpokládá až následné přezkoumávání objektivnosti rozhodování, ale preventivní vyloučení takového státního zástupce z rozhodování v případě důvodných pochybností.

⁹ Viz § 12a odst. 3 zákona: „Nejbližší vyšší státní zastupitelství rozhoduje o opravných prostředcích podaných proti rozhodnutí nejbližší nižšího státního zastupitelství v jeho obvodu, pokud tento zákon nebo zvláštní právní předpis nestanoví jinak“, dále pak příslušná ustanovení trestního řádu, pokud jde o trestní řízení.

¹⁰ Podle § 12c zákona je dohled výkonem oprávnění stanovených tímto zákonem k zajištění řídicích a kontrolních vztahů mezi různými stupni státních zastupitelství a uvnitř jednotlivých státních zastupitelství při výkonu působnosti státního zastupitelství.

¹¹ Viz § 12d odst. 3 zákona: „Nejbližší vyšší státní zastupitelství může odejmout věc nejbližší nižšímu státnímu zastupitelství a vyřídit ji samo též tehdy, je-li nejbližší nižší státní zastupitelství nečinné nebo se v jeho postupu vyskytují nedůvodné průtahy.“

zajistit řádný výkon působnosti, svěřené státnímu zastupitelství, v konkrétních věcech.

Skutečnost, že zákon v § 12a odst. 4 hovoří o obdobné aplikaci odstavce 2 téhož ustanovení (tedy o použití ustanovení odst. 2 podle analogie) v tomto případě nemá jiný význam než ten, že *režim*, který stanoví odstavec 2, je i pro tam uvedené případy (instanční působnost a výkon dohledu) *zásadně stejný*. Aby byla aplikace tohoto ustanovení vyloučena (a zejména vyloučena aplikace § 30 tr. ř., jakož i zásady, podle níž je z vykonávání úkonů vyloučeno celé státní zastupitelství, je-li vyloučen jeho vedoucí), muselo by v zákoně existovat konkrétní ustanovení, které by tuto aplikaci vylučovalo. Zákon tu volí formu odkazu, který zdánlivě budí pochybnost, činí tak však evidentně proto, že chce vyjádřit, že nikoli ve všech případech musí být procesní předpisy, které se podle odstavce 2 užití k posouzení důvodů vyloučení a stanovení příslušného postupu jak v takové věci rozhodnout, do detailu aplikovatelné pro případ vyloučení vedoucího státního zástupce v případě výkonu instanční působnosti nebo výkonu dohledu. *Reálně* však takový důvod (v podobě konkrétního zákonného ustanovení, které by aplikaci odstavce 2 v plné míře vylučovalo) *zákon neobsahuje*. Takto (s jistou obezřetností) formulovaný odkaz je proto nutno chápat spíše jako pojistku *de lege ferenda*, pro případnou změnu právní úpravy v budoucnu, než jako reálným obsahem naplněné ustanovení, které by již dnes pro některý případ vylučovalo aplikaci odst. 2 na uvedené případy výkonu instanční působnosti či dohledu.

Výkon dohledu je nutno považovat za nedílnou součást výkonu zákonné působnosti státního zastupitelství, jehož prvotním cílem je zajistit to, aby byl naplněn účel zákona o státním zastupitelství - aby státní zastupitelství v agendě, která podléhá výkonu tohoto dohledu, uplatňovalo v duchu základních principů svou působnost tak, aby jeho postup byl v souladu se zákonem, účinný, rychlý a nestranný. Není proto žádného důvodu činit z hlediska obsahu těchto institutů rozdíl mezi dohledem a výkonem vlastní zákonné působnosti toho stupně státního zastupitelství, nad nímž je v dané agendě dohled vykonáván.¹²

V této souvislosti se objevují úvahy i o tom, do jaké míry se promítne podjatost vedoucího státního zástupce do příslušnosti orgánu oprávněného vyřizovat stížnost na postup státních zástupců daného státního zastupitelství.¹³ Z hlediska řešeného problému je opět situace stejná – i stížnost na chování či postup státního zástupce v určité věci je jedním z prostředků, který má směřovat k tomu, aby státní zastupitelství plnilo své úkoly v mezích jemu svěřené působnosti způsobem, který mu zákon ukládá. I proto tu musí nutně mít důvod, pro který je vyloučen vedoucí státní zástupce státního zastupitelství, který by měl takovou stížnost řešit, stejný účinek jako v předchozích dvou případech – jeho vyloučení z projednávání takové věci v rámci stížnostního řízení. Zde je dokonce situace jednodušší, protože řešení

¹² Samozřejmě mohou platit a platí různé režimy stanovené pro vyřizování věci v rámci výkonu zákonné působnosti a v rámci dohledu. To je dáno odlišnostmi těchto postupů z hlediska vyřizování konkrétní věci. Základní principy pro obojí postupy jsou však stejné a k nim patří mj. i zásada, podle níž je z rozhodování vyloučen orgán (státní zástupce) o jehož nepodjatosti jsou důvodné pochybnosti.

¹³ Viz § 16b odst. 2 zákona: „K vyřízení stížnosti je příslušný vedoucí státní zástupce, který je nadřízen státnímu zástupci, proti němuž stížnost směřuje; je též příslušný k vyřízení stížnosti směřující proti zaměstnanci státního zastupitelství, v jehož čele stojí. K vyřízení stížnosti směřující proti nejvyššímu státnímu zástupci je příslušný ministr spravedlnosti. Stížnost se podává u toho, kdo je příslušný k jejímu vyřízení.“ Dále i odst. 5: „Na podávání a vyřizování stížností se jinak použijí ustanovení upravující podání státnímu zastupitelství s tím, že k přezkoumání vyřízení stížnosti je příslušný vedoucí státní zástupce nadřízený vedoucímu státnímu zástupci, který stížnost vyřizoval, a pokud stížnost vyřizoval nejvyšší státní zástupce nebo ministerstvo, ministr spravedlnosti.“

stížností je svěřeno přímo příslušnému vedoucímu státnímu zástupci, a pokud jde o přezkoumání správnosti vyřízení stížnosti, tedy jakousi formu přezkumného stížnostního řízení, je tu opět dána výlučná působnost vedoucího státního zástupce vyššího státního zastupitelství, takže v případě jeho vyloučení uvedená pochybnost nepřípadá ani v úvahu.

Vztah státního zástupce jako (dřívějšího) advokáta a jeho klienta, zejména pokud zastupoval svého klienta jako obviněného v postavení obhájce v konkrétním trestním řízení, činil tam úkony a nešlo výlučně o formální zastoupení spojené jen s administrativním převzetím obhajoby a jejím ukončením bez reálného naplnění obhajovacích práv ve vztahu k takovému klientovi, a stane se později státním zástupcem státního zastupitelství, které má být *v téže konkrétní trestní věci téhož obviněného* činné (ať už v postavení státního zastupitelství vykonávajícího dozor, instanční působnost nebo dohled), bude v zásadě vždy přinášet pochybnost o nepodjatosti státního zástupce při výkonu jeho působnosti v takové trestní věci. Byť jde o poněkud jiný vztah organizační (vedoucí státní zástupce nebude sám zpravidla činit konkrétní úkony dozoru, instanční působnosti či výkonu dohledu v konkrétní jednotlivé věci), platí stejný závěr i pro případ, kdy se takový obhájce stane posléze vedoucím státním zástupcem státního zastupitelství, jež má v uvedené věci vykonávat svoji působnost. Na tyto případy právě míří ustanovení § 12a odst. 2 zákona (výkon zákonné působnosti v užším smyslu – postup v některém z druhů řízení, v nichž státní zastupitelství chrání a uplatňuje veřejný zájem v mezích svěřené působnosti) a ustanovení § 12a odst. 4 zákona (rozhodování v mezích instanční působnosti a výkon dohledu).

Vztah mezi obhájcem a jeho klientem je naprosto specifickým vztahem, který je zákonem chráněn v maximální možné míře (s výjimkou povinnosti překazit trestný čin – viz ustanovení o tr. činu nepřekazení trestného činu podle § 167 tr. zák. a *contrario*). Představa, že by ten, kdo byl obhájcem, se posléze stal státním zástupcem a vystupoval v této zcela odlišné (téměř opačné, s výhradou povinnosti objektivnosti, jež sluší státnímu zástupci jako ochránci veřejného zájmu, ale tady tím významnější) roli v témže trestním řízení v téže trestní věci a proti témuž obviněnému, je naprosto nepřijatelná. Lhostejno, zda by takto vystupoval jako státní zástupce vykonávající v této trestní věci dozor, dohled nebo instanční působnost.

Pokud jde o výkon povinností a práv vedoucího státního zástupce je (jak bylo již naznačeno) v daném případě nutno posuzovat jeho možnou podjatost se zřetelem k ustanovení § 12e zákona, zakotvující jeho právo (a povinnost) vykonávat tzv. vnitřní dohled, tedy uplatňovat své řídicí pravomoci vůči podřízeným státním zástupcům, a to až po ukládání závazných pokynů k postupu v konkrétní věci (nebo převzetí takové věci k vyřízení, k němuž je nesporně vedoucí státní zástupce z titulu své funkce oprávněn, nejde-li o *zákonem* svěřenou působnost výlučně určenému státnímu zástupci – viz např. kompetenci k dozoru v ústavech, kde se vykonává detence ve smyslu § 4 odst. 1 písm. b) zákona a souvisejících zákonů, blíže upravujících tuto působnost). Z tohoto titulu proto i zde bude *zpravidla* dána pochybnost o podjatosti vedoucího státního zástupce ve vztahu k věci, v níž vystupuje *obviněný, jehož předtím zastupoval v témže řízení jako jeho obhájce. Tato pochybnost bude tím silnější, čím reálněji bude možno očekávat konkrétní zásah ze strany takového vedoucího státního zástupce do vyřizování uvedené konkrétní věci.* Toto – do jisté míry objektivní kritérium – bude doplněno i kritériem subjektivním, neboť právě takový vedoucí státní zástupce by měl sám nejlépe posoudit, do jaké míry je ovlivněn předchozím vztahem k bývalému klientu z hlediska pohledu na vyřizování uvedené trestní věci jím řízeným státním zastupitelstvím. Pokud tedy

vedoucí státní zástupce státního zastupitelství, do jehož působnosti by tento výkon dozoru, instanční působnosti či dohledu patřil, sám s přihlédnutím k uvedeným hlediskům namítne pro tento případ svoji podjatost, zpravidla nezbude, než takovou věc odejmout jím řízenému státnímu zastupitelství a svěžit její vyřizování jinému věcně příslušnému státnímu zastupitelství, o jehož nepodjatosti v dané věci nelze pochybovat.¹⁴

Již bylo rovněž naznačeno, že v konkrétním případě by bylo možno připustit, že takové důvody vyloučení pro uvedený vztah by nebyly dány v případě, kdy vztah mezi tímto (dřívějším) obhájcem a obviněným jako jeho klientem, byl v době výkonu obhajovacích práv nynějšího státního zástupce (vedoucího státního zástupce) zcela formální, tedy že nezaložil důvod podjatosti proto, že žádná okolnost, která by tento vztah mohla založit, nenastala. Tak tomu však pravděpodobně bude jen zcela ojediněle, protože už první porada s klientem přináší jeho obhájci takové informace, které zpravidla budou důvodem pochybností o tom, do jaké míry je (ať z té či oné strany, tedy zda ve prospěch či v neprospěch svého dřívějšího klienta) schopen vykonávat povinnosti a působnost státního zástupce vůči témuž obviněnému nestranně.

Pro případy výkonu dozoru, instanční působnosti či výkonu dohledu v konkrétní trestní věci tedy bude dřívější vztah obhájce – klient znamenat, že ***i vedoucí státní zástupce, který byl tímto obhájcem, bude zpravidla*** (už jen tímto faktem) ***vyloučen z vykonávání úkonů trestního řízení*** (ať už jde u státního zastupitelství, jehož je vedoucím o výkon dozoru, instanční působnosti či dohledu), a tím bude ***vyloučeno i státní zastupitelství, jehož je vedoucím.***¹⁵

¹⁴ Jako o možném řešení by bylo možno uvažovat v případě vedoucího státního zástupce o tom, že by přenesl pro tento zcela konkrétní případ svoji pravomoc na jiného státního zástupce jemu podřízeného (zpravidla na tzv. "statutárního" náměstka), který by ve věci činil všechny úkony, příslušející jinak případně vedoucímu státnímu zástupci. Tu by šlo však o situaci, kterou by bylo možno do určité míry označit jako obcházení zákona v ustanovení § 12a odst. 2 ve spojení s odst. 4 zákona a proto nelze takové řešení považovat za přijatelné. Ostatně navenek by nemohlo budit důvěru už proto, že i tento náměstek je podřízeným vedoucího státního zástupce, a ač navenek by činil příslušné úkony on sám, nebylo by možno odstranit pochybnosti, že je ve skutečnosti ovlivňován (či přímo řízen) samotným vedoucím státním zástupcem, jemuž je podřízen, byť se tak dělo v rámci neformálních služebních vztahů. Takže by se tu nenaplnil účel, který se má právě vyloučením podjatého vedoucího státního zástupce, tj. odnětím věci takovému státnímu zastupitelství a jejím příkázáním státnímu zastupitelství jinému, zajistit.

¹⁵ Obecná formulace uvedená v § 30 odst. 1 tr. ř., na kterou nutno v tomto případě odkázat, však nerozlišuje mezi postavením státního zástupce vykonávajícího zákonnou působnost takřkajíc v „prvním sledu“, a postavením vedoucího státního zástupce, který je vylučován (a s ním i celý jeho úřad) zásadně v tom případě, kdy *reálně* hrozí, že by jeho vztah k takové osobě (jeho bývalému klientu) mohl vést ke stranickosti při rozhodování ve věci. Neboť to je smyslem aplikace tohoto institutu. Proto tu vždy musí hrát významnou roli i druh řízení, které je vedeno, reálná možnost zásahu vedoucího státního zástupce do výkonu působnosti v dané věci – a to i vzhledem ke stadiu řízení, v němž se nachází a v němž by k vyloučení daného státního zastupitelství tímto způsobem mělo dojít, a samozřejmě také subjektivní pocit vedoucího státního zástupce, který se cítí či necítí být vyloučen z projednávání věci, a který by měl umět v daném případě rozlišit i to, do jaké míry jeho ingerence v daném případě z *hlediska jeho vedoucí funkce* do daného rozhodovacího procesu lze předpokládat. Obecná formulace zákona, která je tu pojistkou nestrannosti státního zastupitelství v rozhodovacím procesu, může být totiž naplněna jen zcela konkrétními vztahy, v jejichž okruhu se rozhodovací proces realizuje. Nejde tedy rozhodně o otázku jednoduchou, ani o dogma, které možno mechanicky uplatňovat bez ohledu na jakékoli skutečnosti, které jsou předmětem posuzování v dané konkrétní věci. Pro úplnost třeba konstatovat, že úprava pro soudce a přísedící je jasná – ti jsou v takovém případě podle § 30 odst. 2 tr. ř. jednoznačně z projednávání v podobném případě ze zákona vyloučeni. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, žádné obdobné ustanovení, jako je § 12a odst. 2 a 4 zákona nezná – z pochopitelných důvodů – předsedové

II.

Pokud jde o oblast trestního řízení, nutno však podotknout jednu zásadní věc – odkaz uvedený v § 12a odst. 2 zákona (který se použije s ohledem na poukaz na obdobné užití tohoto ustanovení pro případ výkonu dohledu podle § 12a odst. 4 zákona) znamená, že i pro tento případ platí, že má-li dojít k odnětí věci státnímu zastupitelství, jehož je uvedený státní zástupce vedoucím, a jejímu přikázání státnímu zastupitelství jinému, musí vedoucí státní zástupce rozhodnout o vyloučení své osoby z řízení způsobem uvedeným v § 31 odst. 1 tr. ř. **usnesením**. Toto usnesení musí – tím spíše, že rozhoduje o vyloučení celého úřadu z projednávání dané věci – náležitým způsobem odůvodnit, aby bylo přezkoumatelné právě z hlediska uplatněných důvodů, pro které podle jeho názoru hrozí, že jím řízené státní zastupitelství by v důsledku v minulosti založeného vztahu mezi ním a obviněným jako obhájcem a klientem, bylo minimálně důvodně podezříváno ze stranickosti při vyřizování daného případu.

Už proto nestačí jakékoli (zejména neformalizované a zcela obecné) vyjádření pochybností o své vlastní podjatosti v podobě záznamů, návrhů, přípisů či sdělení důvodů. Relevantním úkonem, který tu deklaruje, že určitý státní zástupce (a to platí i pro vedoucího státního zástupce) je vyloučen z projednávání konkrétní trestní věci, je jen usnesení vydané v intencích § 31 odst. 1 tr. ř., a to tím spíše, že tu nejde – což nutno znovu zdůraznit - o vyloučení jedné osoby téhož úřadu, ale o úkon, jehož důsledkem je vyloučení celého jinak příslušného státního zastupitelství, a přenesení rozhodovací pravomoci v takové věci na sice jinak věcně příslušné, ale místně nepřísušné státní zastupitelství, které navíc v případě výklonu dohledu není obvykle ani ve vztahu přímé nadřízenosti ke státnímu zastupitelství, vůči němuž má nadále vykonávat dohled (a oprávnění z něj vyplývající).¹⁶

III.

Jde-li v souvislosti s tím, co je uvedeno pod bodem II., o jiný režim než režim upravený trestním řádem, bude nutno otázku formálního aktu, jímž má vedoucí státní zástupce deklarovat svou podjatost, řešit podle příslušné právní úpravy (procesní, ale v jistém smyslu i hmotněprávní, pokud ta stanoví nebo naopak nestanoví podmínky vystupování státního zástupce v daném řízení), kterou se řídí řízení (resp. lépe řečeno postup) státního zástupce v takové věci. Není proto vyloučeno, že v některých oblastech výkonu působnosti státního zastupitelství nebude nutno, aby vedoucí státní zástupce vydával usnesení o svém vyloučení, protože žádná úprava takového úkonu nebude existovat. Takové případy bude nutno jak co důvodů, tak i co do formy jejich vyjádření vždy posuzovat *ad hoc*, samozřejmě při striktním zachování zásady, že v žádné z oblastí, v níž je státní zastupitelství povoláno vykonávat svoji působnost, by neměl činit příslušná rozhodnutí vyloučený státní

soudů, byť byli nadáni pravomocí pomocí rozvrhu práce zasahovat do rozdělení agendy a mají jistou kontrolní pravomoc, nemohou v žádném případě zasahovat do vyřizování konkrétní věci. To je také důvod existence citované úpravy v § 12a zákona.

¹⁶ Objevují se námitky, že uvedený výklad je příliš benevolentní a umožní vedoucím státním zástupcům relativně snadno se zbavovat „nepříjemných“ kauz. S tímto výkladem nelze souhlasit. Pokud dotyčný vedoucí státní zástupce má reálné důvody pro vyloučení své osoby (a tím i celého jím řízeného úřadu) z konkrétního trestního řízení, pak je jeho *zákonnou povinností* takové důvody uvedeným způsobem deklarovat. Jinak by zpochybnil rozhodovací činnost jím řízeného úřadu nejen *v tomto jediném konkrétním případě*, ale i *pro futuro*. Nemá-li je, pak pokud postupuje takto jen účelově, prokazuje svou nezpůsobilost k výkonu vedoucí funkce a měl by být z této funkce pro základní nedostatky své řídicí činnosti co nejdříve odvolán.

zástupce (či vyloučené státní zastupitelství, jsou-li všichni státní zástupci nebo jeho vedoucí, vyloučení).

Toto stanovisko se vydává podle § 12 odst. 2 zák. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

Nejvyšší státní zástupkyně:
Mgr. Marie Benešová